

Instytut Pamięci Narodowej - Wrocław

<https://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/publikacje/ksiazki-wroclaw/33465,Dzierzoniow-wiek-miniony.html>
25.04.2024, 10:52

Dzierżonów - wiek miniony

Dzierżonów - wiek miniony. Materiały pokonferencyjne pod redakcją Sebastiana Ligarskiego i Tomasza Przerwy, Wrocław 2007, 350 s.

Przedmowa

Niniejsza publikacja stanowi plon naukowej konferencji historycznej „Dzierżonów - wiek miniony”, która odbyła się w Dzierżonowie w dniach 16-18 marca 2007 r. przy współpracy Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu, Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego i Urzędu Miejskiego w Dzierżonowie. Patronat objął Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego.

Imprezie, która zgromadziła szerokie grono specjalistów - historyków, historyków sztuki, architektów i innych znawców tematu, przysłuchiwały się aktywnie rzesze mieszkańców, co w przypadku historii najnowszej dało pożądaną płaszczyznę konfrontacji materiałów źródłowych z pamięcią świadków zdarzeń. Całości towarzyszyła wystawa przedwojennych widokówek dzierżonowskich ze zbiorów Anny Gruźlewskiej, pokaz powojennych kronik filmowych tyczących miasta i nowa - niezwykle aktualna - sceniczna interpretacja sztuki Gerharta Hauptmanna „Tkacze”, zaproponowana przez Teatr Kątem, w reżyserii Grzegorza Stawiaka. W Izbie Regionalnej zaprezentowano wystawę Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu „Stan wojenny na Dolnym Śląsku”.

Konferencja, stanowiąca pierwsze tego typu wydarzenie naukowe w powojennej historii miasta, zdaje się wyznaczać również nową jakość w obrębie regionu dolnośląskiego. Chodziło bowiem o zestawienie najnowszych wyników badań dla całego, zakończonego niedawno stulecia zarówno w odniesieniu do okresu przedwojennego (niemieckiego), jak i powojennego (polskiego). Śledzenie poszczególnych wątków tego ważkiego w konsekwencje stulecia w kontekście Dzierżonowa daje nowe perspektywy poznawcze oraz porównawcze. Na obraz dziejów Śląska składają się bowiem historie miejscowości różnej wielkości, podczas gdy do tej pory przeważało zainteresowanie ośrodkami centralnymi, głównie Wrocławiem. Wybór Dzierżonowa nie jest w tym zakresie przypadkowy, ponieważ z jednej strony miasto zapisało się wyraźnie w przeszłości regionu, a z drugiej jest ono na swój sposób typowe. Założeniem spotkania - jak też prezentowanej publikacji - było przedstawienie dziejów Dzierżonowa w możliwie szerokim kontekście politycznym, gospodarczym, społecznym i kulturowym. Nie udało się przy tym poruszyć wszystkich poświadczonych tematów, ponieważ materia okazała się w sumie nazbyt rozległa, a organizatorom zależało na pogłębionym ujęciu problemów. Modne w ostatnim okresie monografie historyczne miast śląskich nie zawsze dają możliwość równie wnikliwego i

pełnego ujęcia poszczególnych zagadnień. Tyczy się to również pracy „Dzierżoniów. Zarys monografii miasta”, choć ta stara się prezentować okres powojenny niezwykle drobiazgowo.

Przygotowana przez nas publikacja nie tworzy wprawdzie nowego, syntetycznego ujęcia dziejów miasta, niemniej jednak pozwala spojrzeć na bilans zakończzonego niedawno stulecia i miejsce Dzierżoniowa w przestrzeni historycznej Śląska. Trudno wprawdzie mówić o całościowym podsumowaniu tego burzliwego okresu, ale też takowe jest praktycznie nieosiągalne. Wydawnictwo wypełnia w sumie dotychczasową lukę w zakresie prezentowania wyników pogłębionych badań, ma również inspirować do dyskusji i podejmowania dalszych poszukiwań. Uzupełniamy w ten sposób i poszerzamy istniejące już – acz w praktyce ograniczone – możliwości („Rocznik Dzierżoniowski” i „Tygodnik Dzierżoniowski”).

W tomie znalazły się referaty zaprezentowane podczas trzydniowych obrad. W większości zostały one przez autorów poszerzone i rozbudowane. Z różnych przyczyn w publikacji zabrakło czterech referatów. Dwa artykuły (autorstwa Joanny Dardzińskiej oraz Bartłomieja Perlaka) dołączono do zbioru ze względu na ich uzupełniającą rolę.

Sebastian Ligarski, Tomasz Przerwa

Tytuły rozdziałów odpowiadające referatom zaprezentowanym podczas konferencji:

- Anna Gruźlewska – Od asymilacji do wykluczenia: społeczność żydowska w Dzierżoniowie (1870–1944)
- Bożena Szaynok – Żydzi w Dzierżoniowie (1945–1950)
- Jakub Tyszkiewicz – Ludność niemiecka w Dzierżoniowie (do 1956 r.)
- Łukasz Sołtysik – Romowie w Dzierżoniowie w latach 1952–1965
- Tomasz Przerwa – Przedwojenna stolica Gór Sowich
- Artur Kwaśniewski – Architektura - urbanistyka - krajobraz Dzierżoniowa międzywojennego: Przemiany i ich kontekst
- Maria Zarzycka-Chołody – Dzierżoniowskie Dni Literatury 1969–1989
- Joanna Dardzińska – Dzierżoniowskie Dni Literatury w materiałach operacyjnych Służby Bezpieczeństwa
- Ewa Chabros – Związki Zbigniewa Cybulskiego i Sylwestra Chęcińskiego z Dzierżoniowem a promocja miasta
- Piotr Kmiecik – Firma budowlana Klatta 1891–1945

- Bartosz Grygorcewicz – Przemysł włókienniczy w Dzierżoniowie: dwa początki
- Przemysław Dominas – Kondycja dzierżoniowskiego węzła kolejowego na przestrzeni XX wieku
- Bartłomiej Perlak – Początki przemysłu radiotechnicznego w Dzierżoniowie po II wojnie światowej na przykładzie Zakładów Radiowych „Diora”
- Sebastian Ligarski – Zakłady Radiowe „Diora” w materiałach tajnej policji politycznej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej
- Tomasz Kruszewski – Dzierżoniowskie Kierownictwo Powiatowe NSDAP w latach 1933–1945
- Katarzyna Stróżyna – Działania Służby Bezpieczeństwa wobec duchowieństwa katolickiego w latach 1956–1970
- Łukasz Kamiński – PZPR w Dzierżoniowie w okresie przełomów politycznych (na przykładzie wydarzeń 1956 roku)
- Inga Leśniewska – W dokumentalnym kadrze
- Katarzyna Pawlak – Obozy pracy przymusowej i filie KL Gross-Rosen położone na Ziemi Dzierżoniowskiej
- Robert Klementowski – Kadra kierownicza aparatu bezpieczeństwa w powiecie dzierżoniowskim 1945–1990
- Krzysztof Szwagrzyk – Egzekucje w więzieniu dzierżoniowskim (1946–1950)
- Paweł Piotrowski – Władza kontra „Solidarność”. Stan wojenny w Dzierżoniowie

